

Pschuuri

Las dunnas tartagnadas dals «Pschuurirolli» cun grass nair (© Raquel Zinsli, 2009)

«Pschuure» vul dir «dar si nair/tartagnar cun grass nair» ed è ina cumponenta impurtanta da l'usit da tschaiver da Spleia en Valragn. L'avantmezdi da la mesemna da la tschendra van ils uffants che na van betg anc a scola, costumads sco «Pschuuribättler» e purtond lur «Tschifferli» (schiepls), en gruppas da chasa en chasa e dumondan cun il versin «Pschuuri, Pschuuri Mittwuchä, äs Eischi oder äs Meitschi» in regal ch'els survegnan en furma da dultscharias. Il suentermezdi sa schluitan ils giuvens per il vitg enturn en vestgids vegls e cuvrids da pels. Els fan canera cun stgellas ch'els portan enturn il corp. Plinavant portan els cun sai in satget cun il grass nair temì, maschadà cun charvun. Ils «Pschuurirolli» emprovan da tschiffar uffants, mattas e dunnas nubilas che sa zuppan l'emprim e da tartagnar lur fatschas cun grass nair. Fin al tramunt dal sulegl ston tut las victimas esser «pschuuret», vul dir tartagnadas. Perquai che la saira rimnan ils mats, vestgids sco umins e dunninas («Männli und Wibli»), cun in chanaster ovs en ils vitgs. A questa chaschun envidan els las mattas al past da festa che ha lieu la saira. En ina cuschina d'in hotel vegnan preparadas la salata d'ovs e la bavronda tradiziunala «Resimäda» per la mangiada che cumenza suenter mesanotg. A la festa en ina stalla veglia pon sa participar tuts.

Localisaziun GR (Spleia)

Domenas Praticas socialas

Versiun 25 da matg 2012

Lebendige traditionen
traditions vivantes
tradizioni viventi
tradizuns vivas

La glista da las tradiziuns vivas en Svizra ha il scopo da sensibilisar il public per las praticas culturalas e lur intermediaziun. La Convenziun da l'UNESCO davart la preservaziun dal patrimoni cultural immaterial è la basa da questa glista elavurada ed actualisada en collavuraziun cun ils uffizis chantunals da cultura.

In project da:

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Departament federal da l'intern DFI
Uffizi federal da cultura UFC

L'usit da tschaiver «Pschuuri» ha lieu la mesemna da la tschendra a Spleia, il lieu principal dal circol da Valragn. «Pschuure» vul dir «tartagnar insatgi cun grass nair».

«Pschuuribättler» pitschens

L'avantmezdi sa costumeschan ils uffants che na van anc betg a scola e las scolaras ed ils scolars da la 1. e 2. classa sco «Pschuuribättler». Sin lur fatscha è malegià si in mustaz e las vistas han si color cotschna. En gruppas van els cun in «Tschifferli» (schiefl) u cun in satgados da chasa a chasa e batlegian cun il verset «Pschuuri, Pschuuri Mittwochä, äs Eischi oder äs Meitschi». Empè dad ovs survegnan els dultscharias, mandarinas, nuschs u ina liongia. Enturn mezdi turnan els puspè a chasa.

Itg da fulin e da grass

A partir da las 13.00 sa mussan ils «Pschuurirolli», er numnads «Maschggerä» (mascras) en las giassas. Quai è diesch fin dudiesch giuvenots che han terminà la scola, ch'èn vestgids cun sdratscha e cun unifurmas da militar veglias e che portan sur il chau ina pel-vulp, ina pel-nursa u ina pel-chaura veglia. Cun pitschnas stgellas ch'els portan enturn la vita fan els ina canera che tira endament il stgelliez dals chavals da sauma d'antruras. En in satget portan ils «Pschuurirolli» cun sai l'itg da fulin, da grass e da tschaira da chalzers. Il recept, tenor il qual la massa naira da tschendra vegn maschadada, è in secret che mo ina gruppa pitschna d'iniziads enconuscha. Ils «Rolli» emprovan da tartagnar («pschuurä») las fatschas da las scolaras e dals scolars e cunzunt da las giuunas nubilas. Quellas portan vestgids vegls, sa zuppan en stallas ed en chantunets e spetgan plain tensiun sin ils «Rolli». Lur incumbensa è quella da tartagnar sche pussaivel tuttas fin al tramunt dal sulegl. La gronda part dals uffants e da las giuunas lascha sa tschiffar e tartagnar; in pèr paucas bandunan il vitg quest di.

Batlegiaders d'ovs e mangiada d'ovs

La saira, a partir da las 19.00, suonda alura la proxima part da l'isanza. Ensemen cun ils auters commembers da la cumpagnia da mats van ils giuvenots en vestgids da dumengia vegls e zuppads sut mascras pèr a pèr sco umins e dunninas («Mannli und Wibli») da chasa a chasa. Ils batlegiaders d'ovs visitan las giuunas nubilas, ma er parents ed enconuschents. La «dunna» porta il chanaster, l'um ha stgalins vi da sia tschinta. Cun il medem verset ch'ills uffants han recità l'avantmezdi «äs Eischi oder äs Meitschi», dumondan els ovs. Tut en tut vegnan rimnads uschia plirs tschient ovs, or dals quals vegnan fatgs en ina cuschina d'in restaurant ina salata d'ovs e la bavronda tradiziunala «Resimäda» dad ovs

crivs, vin cotschen e zutger. Las mattas che han en il fratemp lavà giu il fulin, indigens e giasts èn envidas a la festa en ina stalla veglia. A mesanotg tiran ils batlegiaders d'ovs giu lur mascras e la mangiada d'ovs cumenza. Festivà vegni fin baud la damaun.

Il «Pschuuri» ha fermas ragischs a Spleia ed è ina occurrenza impurtanta che rinforza il sentiment da solidaritad tranter ils uffants ed ils giuvenils. Giuvens da Spleia che vivan ordaifer prendan liber la mesemna da la tschendra per pudair sa participar a l'usit sco er suenter a la festa. Ils ulteriurs abitants dal vitg ed ils giasts da vacanzas persequiteschan gugent il travasch selvadi. «Pschuuri» è in eveniment social bainvis tar ils giuvens e tar ils vegls. L'usit da tschaiver cun las mascras, cun dumandar ovs e cun perseguitar las mattas n'ha ozendi betg pli sia impurtanza magic-simbolica, mabain è in spectacul plaschavel e divertent da dominanza virila.

Societad da giuventetgna empè da societad da mats

Il «Pschuuri» da Spleia è vegni documentà l'emprima giada en scrit l'onn 1809. En il decurs dal temp è quest usit sa midà mo pauc. El è vegni organisà da la societad da mats che ha existì fin l'onn 1950. Da quel temp dastgavan sa participar mo mats al «Pschuure». A partir da l'onn 1948 è er vegnidas envidadas mattas a la mangiada. La societad da giuventetgna ch'è vegnida fundada l'onn 1977 ed a la quala appartegnan er mattas ha surpiglià quest usit. Pervia dal dumber irregular dals uffants da scola divergescha il dumber da las participantas e dals participants mintga onn. Per part èn ils «Tschiffärä» (schiefls) dals «Pschuuribättler» pitschens vegnids remplazzads tras satgados pitschens, ed empè da pums, fritgs setgentads e chastognas survegnan els gia daditg dultscharias. Perquai che adina main stgalins da sauma èn avant maun en il vitg e perquai ch'ills purs vegls n'als dattan betg pli gugent ad emprest, ha la vischnanca cumprà avant in pèr onns tschintas da tgirom e stgellas en l'Appenzell ed en Austria ed ha laschà far diesch novas tschintas da stgalins. L'interess vi dal «Pschuuri» è plitgusch daventà pli grond ils ultims onns. Ultra da quai è quest usit s'avert essend che adina dapli turists èn preschents sco aspectaturs e che la societad da giuventetgna na resta betg pli dapersai la saira, mabain ch'igl ha lieu ina festa publica. Mintgatant sa mussan ils «Pschuurirolli» er ordaifer ils termins usitads, per exempel a nozzas u sco participants dal cortegi «Ländlermusik und Bruuchtum mit Pfiff» da la Festa federala da la musica populara a Cuira 2011.

Tradiziuns sumegliantas

Pli baud enconuschevan ins il «Pschuuren» cun elements dal tschaiver er en ils territoris gualsers Fideris, Mut, Wiesen, Val S. Pieder ed Avras. Ozendi vegn questa tradiziun pratitgada – cun excepziun da Spleia – mo pli a Seewis. Là ha lieu ina mascarada cun il «Bschuurig» la mesemna da la tschendra e la gievgia. A Seewis vegnan però tartagnadas mo dunnas nubilas sur 16 onns.

Cuntrari a la tradiziun a Spleia èn «Pschuuribättler» er en gir en autras vischnancas da Valragn, ma mo ils uffants da scola da tut ils stgalims; els rimnan il suentermezdi da la mesemna da la tschendra daners e dultscharias ed organiseschan ina mangiada in'otra saira.

Cumparegliabel cun il «Pschuuri» è l'usit dal «Tschäggätä» en il Lötschental dal Vallais. Ultra da quai enconuschan ins en la regiun da Heidelberg (Germania) il stgatschar l'enviern cun canera, cumbinà cun il tartagnar mattas e dunnas sco er cun il batlegiar dals uffants.

Ulteriuras infurmaziuns

Erika Börlin-Hössli: Walsenbräuche im Rheinwald? En: Terra Grischuna no. 6, vol. 38. Cuira, 1979, p. 365–366

David Coulin: Die Pschuurirolli kommen! En: Leben und Glauben / Sonntag no. 8. Baden, 2011

Richard Hänzi: Dr Splügner Pschuuri. Fasnachtsbrauch einer Walsergemeinschaft im Rheinwald. En: Bündner Monatsblatt no. 7/8. Cuira, 1987, p. 213-244

Richard Hänzi: Dr Splügner Pschuuri. Fasnachtsbrauch einer Walsergemeinschaft. Ed. Kulturvereinigung Rheinwald. Spleia, 1994

[Societad da giuventetgna da Spleia](#)

[Uniun dals Gualsers](#)